

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

О. В. КУЛДИРКАЄВА, к. пед. н., доцент кафедри академічного хорового мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв

***Анотація.** Статтю присвячено проблемі розвитку професійно-значущих якостей майбутнього вчителя музики. Розглянуто і проаналізовано сутність поняття творчість, основні якості вчителя з розвиненим творчим потенціалом: творче мислення, творче спілкування, дослідницькі якості, творчі здібності. Сфера педагогічної творчості учителя музики надзвичайно широка, вона може проявлятися як у підході до учня, так і у відношенні до навчального матеріалу, у визначенні методів навчання тощо. Підкреслюється, що вчителю з розвиненим творчим потенціалом притаманні „особливі якості”, а саме: творче мислення, творче спілкування, перетворюючі здібності, дослідницькі якості, моральні аксіологічні установки самої особистості вихователя та ін. Автор вказує, що професійна підготовка майбутніх учителів музики повинна включати виконання специфічних музично-виконавських (музична грамотність, технічна досконалість, стильова відповідність тощо) і педагогічних (мета, режисура, способи активізації сприйняття тощо) завдань.*

***Ключові слова:** творчість, творчий потенціал учителя, професійно-значущі якості вчителя музики*

Складні економічні, соціальні, морально-психологічні процеси становлення нового суспільства сьогодні багато в чому звернені саме до вчителя. Не випадково, в наукових дослідженнях шляхи вдосконалення професійної підготовки студентів пов'язані з аспектами розвитку творчого потенціалу особистості, формування педагогічної культури вчителя, розвитком його особистісних професійних якостей.

Є досить велике коло досліджень з проблематики діяльності, активності людини і його вищого прояву - творчості, які мають важливе значення в розробці теоретичних аспектів творчого потенціалу педагога (К.Абульханова-Славська, Д.Богоявленська, М.Коган, А.Леонтьев, Я.Пономартов, С.Рубинштейн, М.Ярошевський).

Відоме уявлення про особливості розвитку професійно-значущих якостей і властивостей особистості вчителя, який володіє високим творчим потенціалом, простежується на основі порівняльного аналізу особистості вчителя, досліджуваних в 60 -90 роки (Н. Кузьміна, А. Маркова, М. Моїсеєва, В. Сластьонін, М. Стась, О. Щербаков та ін.).

Зупинимось на загальних закономірностях психічної діяльності, що лежать в основі будь-якого процесу творчості, механізмі її розвитку.

У психології під творчістю розуміється діяльність, результатом якої є створення матеріальних і духовних цінностей. Будучи за своєю сутністю культурно-історичним явищем, творчість має психологічний аспект: особистісний і процесуальний. Вона передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів,

знань, умінь, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей особистості виявило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлених компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самоактуалізації, у розкритті й розширенні своїх творчих можливостей.

Загальновідоме таке визначення: „Творчість – це діяльність, яка породжує дещо якісно нове, чого не було раніше. Діяльність може виступати як творчість у будь-якій сфері: науковій, виробничо-технічній, художній, політичній та ін. – там, де створюється, відкривається, винаходиться щось нове” [2, с. 86].

Вивчення й аналіз літератури, а також дослідження показують велике різноманіття оцінок, думок, спроб пояснення феномену творчої діяльності. Багато тут залежить від того, як дослідник окреслює свій предмет дослідження – що, власне кажучи, розуміється під творчістю.

Слід підкреслити, що педагогічне керівництво творчою діяльністю потребує постановки завдання проблемного типу, стимулювання інтересу, виховання потреби у творчості (І. Лернер, О. Лук, В. М'ясищев, Т. Рибо, М. Скаткін та ін.)

Ученими визнано, що творчий потенціал – одна з ключових проблем психології творчості. Велике значення в осмисленні цього поняття мають теоретичні положення Я. Пономарьова про психологічний рівень організації творчої діяльності, який передбачає наявність „розвинутого внутрішнього плану дій” (здатність діяти „в розумі”). На думку вченого, оптимально розвинутий „внутрішній план дій” найбільш істотний показник інтелектуально-мотиваційного розвитку людини, без чого у свою чергу неможливо сформулювати свої переконання, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації та ін.. Для формування особистості людини з високим творчим потенціалом потрібні адекватні педагогічні дії, при цьому „...необхідно жорстко враховувати психологічний механізм творчої діяльності” [6, с. 35].

Розглянемо наукові підходи щодо визначення поняття творчого потенціалу та його компонентів.

Творчий потенціал учителя дослідник Л. Гіреєва трактує як сукупність професійно ціннісних якостей і властивостей особистості, які обумовлюють продуктивний результат у галузі професійної діяльності вчителя. Особистість у творчому процесі реалізує й затверджує свої потенціальні можливості й сили, у ньому вона й сама розвивається [3, с. 267].

Вчена П. Кравчук виходить з того, що цілісний підхід до характеристики особистості включає структурні і причинно-наслідкові зв'язки й характеризує її як інтегральну цілісність. Інтегральною ж якістю цілісності, яка відображає перетворення сутності людини, логічно виступає її творчий потенціал, який в загальнофілософському плані являє собою сукупність можливостей цілеспрямованої діяльності. „Творчий потенціал можна визначити як інтегративну якість, яка відображає міру можливостей актуалізації її сутнісних творчих сил в реальній перетворюючій практиці” [4, с. 170].

Учителю з розвиненим творчим потенціалом притаманні „особливі якості”, а саме: творче мислення, творче спілкування, перетворюючі здібності, дослідницькі якості, моральні аксіологічні установки самої особистості вихователя та ін..

Сфера педагогічної творчості учителя музики надзвичайно широка, вона може проявлятися як у підході до учня, так і у відношенні до навчального

матеріалу, у визначенні методів навчання тощо. Творчих рішень потребує розробка композиції та відбір змісту інформації в навчальній та позанавчальній діяльності, створення такого уроку, який забезпечує вражаючий художньо-педагогічний вплив мистецтва на учнів.

Для розгляду наукових основ аналізу творчості педагога-музиканта особливу значущість представляє проблема творчих здібностей, яку вивчав С. Рубінштейн і представники його школи.

Творчі здібності на відміну від спеціальних здібностей, які визначають успішність у конкретних видах діяльності, проявляються в будь-якій діяльності, передусім у тому специфічному стилі її виконання, який і можна назвати творчим. Для нього характерні: самостійна постановка проблеми, інтелектуальна ініціативність, оригінальний спосіб вирішення.

Головним джерелом, яке стимулює творчі здібності людини, є сфера пізнання, яка розширюється й поглиблюється протягом усього її життя. У переході від пізнання до творчості у здійсненні творчого процесу провідну роль відіграють загальні здібності. Психологи (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн та ін.) пов'язували розвиток загальних здібностей з родовими властивостями психіки, розуміючи під ними властиві всім людям сприйняття, уяву, мислення, почуття, потреби, інтереси, характер і волю [1; 8].

Необхідною умовою творчих відкриттів, художньої творчості є різнобічна спрямованість пізнання особистості. Сфера пізнання повинна бути незрівнянно ширше об'єму знань, необхідного для нової творчості. Зважаючи на це, вчені розглядають здібності як закріплену в психіці індивіда систему узагальнених психічних дій.

Це положення як ключове для сприйняття механізму розвитку творчих здібностей дозволяє зробити принципові висновки. Передусім розвиток уявлень, асоціативного мислення, емоційного сприйняття, уяви потрібний для розвитку здібностей до творчості. Тоді як пасивне засвоєння знань, конкретної методики даної діяльності розвиває тільки пам'ять, але гальмує і пригнічує діяльність мислення й уяви. Ця думка С. Рубінштейна знайшла своє вираження в художній педагогіці. Сьогодні аксіома підтримана естетичною наукою й освітою, завдяки чому відбуваються зміни у ВНЗ і школі – від педагогіки знань і вмінь до педагогіки розвитку.

Підтвердження цього ми знаходимо в працях Б. Неменського, де він говорить про тренування художнього сприйняття, „сприйняття суттєвої інформації мистецтва”, про „навички формування художнього образу, навички „осмислення власних емоцій” [5, с. 147].

Творчість у цілому має визначено стійкі характеристики (новизна, оригінальність, вихід за рамки звичного та ін.) [7].

У практичній підготовці спеціаліста художнього профілю переважають художній професіоналізм, виконавство. Це продиктоване завданнями й умовами діяльності у сфері професійного мистецтва, що у свою чергу також передбачає засвоєння естетичної й художньої культури.

Специфіка підготовки майбутнього вчителя музики в ВНЗ III – IV рівнів акредитації має за мету передусім досягти: а) високого рівня естетичної спрямованості педагогічної діяльності; б) естетико-педагогічної освіченості; в) розвитку естетичної свідомості; г) професійно-естетичних творчих здібностей; д) володіння методикою естетичного виховання; е) культури педагогічного спілкування; ж) високого рівня музично-виконавської діяльності.

Професійна підготовка вчителя музики повинна включати виконання

специфічних музично-виконавських (музична грамотність, технічна досконалість, стильова відповідність тощо) і педагогічних (мета, режисура, способи активізації сприйняття тощо) завдань.

Усе вищесказане конкретизує проблему художньо-естетичного і творчого розвитку особистості учителя як педагога, який забезпечує художньо-естетичний розвиток учня, і, одночасно як творця в галузі мистецтва, виконавця.

Література

1.Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды: в 2 т. / Б. Г. Ананьев. – М.: Педагогика, 1980. – Т. 1. – 1980. – 230 с.

2.Волков Н. А. Воспроизводящая и творческая деятельность учащихся в обучении / Волков Н. А. – М., 1976. – С. 78 – 98.

3.Гиреева Л. Д. Актуальность проблемы творческого потенциала учителя в контексте гуманистической парадигмы отечественного образования / Л. Д. Гиреева // Национальные ценностные приоритеты сферы образования и воспитания: Сб. науч. статей. – М., 1997. – С. 262 – 294.

4.Кравчук П. Ф. Творческий потенциал личности: обоснование сущности и подходов к изучению / П. Ф. Кравчук // Становление человека в творчестве. – М., 1994. – С. 169 – 173.

5.Неменский Б. М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания : кн. для учителя. – 2-е изд., перераб. и доп. / Неменский Б. М. – М. : Просвещение, 1987. – 255 с.

6.Пономарев Я. А. Психология творчества и учебный процесс [Psychology of creativity and learning process] / Я. А. Пономарев // Гуманизация образования. – М., 1994. – С. 34.

7.Рубинштейн С. Л. Человек и мир [Man and the world] / Рубинштейн С. Л. – М. : Совершенство, 1997. – 111 с.

8.Сластенин М. Н. Гуманистическая парадигма педагогического образования [Humanistic paradigm of teacher education] / М. Н. Сластенин // Магистр. – 1994. – № 6. – С. 3 – 8.

REFERENCES

1.Anan'ev B. G. Izbrannyye psikhologicheskiye trudy. [Selected Psychological Works] / B. G. Anan'ev. – Moscow: Pedagogika, 1980. – Vol. 1. – 1980. – 230 p. (rus)

2.Asaf'ev B. V. Muzyka v sovremennoi obshcheobrazovatel'noi shkole [Music in a modern comprehensive school] / B. V. Asaf'ev // Voprosy muzyki v shkole. – Leningrad, 1926. – pp. 27–28. (rus)

3.Volkov N. A. Vosproizvodyashchaya i tvorcheskaya deyatel'nost' uchashchikhsya v obuchenii [Reproducing and creative activity of students in training] / Volkov N. A. – Moscow, 1976. – pp. 78 – 98. (rus)

4.Gireeva L. D. Aktual'nost' problemy tvorcheskogo potentsiala uchitelya v kontekste gumanisticheskoi paradigmy otechestvennogo obrazovaniya [The urgency of the creative potential of the teacher in the context of a humanistic paradigm of national education] / L. D. Gireeva // Natsional'nye tsennostnyye prioritety sfery obrazovaniya i vospitaniya. – Moscow, 1997. – pp. 262 – 294. (rus)

5.Kravchuk P. F. Tvorcheskii potentsial lichnosti: obosnovanie sushchnosti i podkhodov k izucheniyu [Creativity of the person: the nature and rationale approaches to the study] / P. F. Kravchuk // Stanovlenie cheloveka v tvorchestve. – Moscow, 1994. – pp. 169 – 173. (rus)

6. Nemenskii B. M. Mudrost' krasoty: O problemakh esteticheskogo vospitaniya. [Beauty Wisdom : On the problems of aesthetic education : Vol. for teachers] Nemenskii B. M. – Moscow: Prosveshchenie, 1987. – p 25. (in Russian)

7. Ponomarev Ya. A. Psikhologiya tvorchestva i uchebnyi protsess / Ya. A. Ponomarev // Gumanizatsiya obrazovaniya. – Moscow, 1994. – p. 34. (rus)

8. Rubinshtein S. L. Chelovek i mir / Rubinshtein S. L. – Moscow : Sovershenstvo, 1997. – 111 p. (rus)

9. Slastenin M. N. Gumanisticheskaya paradigma pedagogicheskogo obrazovaniya / M. N. Slastenin // Magistr. – 1994. – № 6. – pp. 3 – 8.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЗНАЧИМЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

**О. В. КУЛДЫРКАЕВА, к. пед. н, доцент кафедры
академического хорового искусства Киевского национального
университета культуры и искусства**

Аннотация. *Статья посвящена проблеме развития профессионально-значимых качеств будущего учителя музыки. Рассмотрены и проанализированы сущность понятия творчество, основные качества учителя с развитым творческим потенциалом: творческое мышление, творческое общение, исследовательские качества, творческие способности. Рассмотрены и проанализированы сущность понятия творчество, основные качества учителя музыки с развитым творческим потенциалом: творческое мышление, творческое общение, исследовательские качества, творческие способности. Сфера педагогического творчества учителя музыки необычайно широка, она может проявляться как при подходе к ученику, так и по отношению к учебному материалу, при определении методов обучения. Автор указывает, что профессиональная подготовка будущих учителей музыки должна включать выполнение специальных музыкально-исполнительских (музыкальная грамотность, техническая безукоризненность, стилевое соответствие и др.) и педагогических заданий.*

Ключевые слова: *творчество, творческий потенциал учителя, профессионально-значимые качества учителя музыки*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF VOCATIONAL TRAIT FUTURE MUSIC TEACHERS IN TRAINING

**O. KULDYRKAYEVA, PhD, Associate Professor of
academic choral art of the Kyiv National University of Culture and art**

Summary. *The article deals with the development of professional and meaningful qualities of future music teachers. Reviewed and analyzed the essence of the concept of creativity, the basic quality of teachers with advanced creativity: creativity, creative communication, research quality, creativity. In practical training specialist artistic profile is dominated artistic professionalism, doers. This is dictated by the objectives and conditions of the business of professional art, which in turn also requires mastering of aesthetic and artistic culture. Specificity of training future music teacher in high school aims primarily to achieve: a) a high level of aesthetic orientation educational activities, b) the aesthetic and pedagogical education c) the*

development of aesthetic awareness, d) professional aesthetic creative abilities, and e) possession technique of aesthetic education, e) culture pedagogical communication g) high-level music-making performance. Professional training of music teachers should include implementation of specific musical performance (musical literacy, technology, style matching, etc.) and pedagogical (purpose, direction, ways to enhance perception, etc.) tasks. All of the above problem specifies the artistic and aesthetic and creative development of the individual teacher as a teacher who provides artistic and aesthetic development of the student, and at the same time as the creator of the arts, executor. The author points out that the training of future music teachers should include the implementation of special musical performance and teaching jobs.

Keywords: creative, creativity, teacher, professional qualities important music teachers

УДК 37.035.6

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ СУЧАСНИМИ ПІДЛІТКАМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

О. В. ЛАПА, к. п. н., старший викладач Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті розглянуто особливості вияву почуття патріотизму сучасними підлітками загальноосвітньої школи, наголошено на пріоритетному значенні вихованні почуття патріотизму в учнів загальноосвітньої школи, які в майбутньому повинні стати духовно та інтелектуально зрілими представниками нації. Автором проаналізовано вияви патріотичності підлітків, урахувуючи вікові та гендерні відмінності учнів. Також виявлено складові почуття патріотизму сучасних підлітків, вказано на романтизація підлітками цього феномену. Зазначено пряму залежність між активною громадською діяльністю підлітків та усвідомленням необхідності відкритого виявлення почуття патріотизму.

Ключові слова: почуття, підлітки, патріотизм, патріотичність, любов до Батьківщини

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку українського суспільства тема патріотизму є надзвичайно актуальною, адже наше сьогодення є тим переломним етапом, який повинен зміцнити, об'єднати українську націю заради досягнення загального блага.

Кожний представник суспільства робить власний внесок у культуру, науку, техніку та інші галузі соціально-економічного та політичного життя країни. Процвітання держави напряму залежить від патріотизму її представників, у яких це почуття формується протягом всього життя, починаючи з раннього дитинства. Патріотизм не закладений генетично, а є явищем соціальним за своєю природою і піддається формуванню. Виховання патріотизму в підлітків загальноосвітньої школи має величезне значення, адже вони повинні стати духовно та інтелектуально зрілими представниками нації. Окрім того, типові показники вікових психологічних особливостей підлітків, а саме: підвищена мо-

© О. В. Лапа, 2015